

KAPITOLA ČTVRTÁ

ŠKOLNÍ ÚSPĚŠNOST ŽÁKA A STUDENTA

Kapitola čtvrtá je velmi stručná. Jejím cílem je podat základní informaci o tom, co je školní úspěšnost a z jakých složek se skládá.

1. CO JE TO ŠKOLNÍ ÚSPĚŠNOST

Kdo to je, školsky úspěšný žák, student? Dalo by se říci, že se školní úspěšnost skládá ze dvou základních složek, jimiž je:

- *dobry školni prospěch*, který lze vyjádřit známkami,
- a *úspěšná adaptace na školu* (na prostředí a požadavky školy, na učitele a spolužáky).

Lidé si školní úspěšnost spojují již tradičně s příznivými školními výsledky v podobě známek. Málokdy však do školní úspěšnosti zahrnují i druhou z uvedených složek, která souvisí s tím, jak žák/student zvládá požadavky školy, jak se v ní cítí a jak úspěšně zvládá roli žáka/studenta, roli spolužáka i vztahy s ostatními lidmi ve škole.

Nejasnou odpověď má i otázka na vztah mezi školní úspěšností a úspěšností v dospělém životě, tedy s pozdější profesní úspěšností a s životní spokojeností. Jak moc souvisí školní úspěšnost s adaptací na život v dospělosti?

Školní úspěšnost do značné míry ovlivňuje výběr budoucí profese. Naznačuje žákovi a později uční či studentovi (potažmo ostatním zainteresovaným dospělým), zda na „to“, čím se chce dotyčný profesně zabývat, lidově řečeno pravděpodobně má, nebo nemá. - Zda se dostane na (vysněnou výběrovou) školu, zda zvolenou školu úspěšně dokončí a zda se uplatní v preferované profesi. Je také zřejmé, že podle známek učitelé s žákem/studentem i jednají: s úspěšnými žáky/studenty prožívají víc vzájemné důvěry a v posledních ročnících ZŠ také ve svém uvažování o žácích diferencují mezi žáky studijními a nestudijními. Podobným způsobem se na sebe může dívat i sám žák či student. *Jak to však vypadá později v jejich životě? Kolik třídních premiantů je v dospělosti skutečně úspěšných? Často po několika letech vyniknou místo jedničkářů spíše dvojkaři či trojkaři. Lze konstatovat, že školní úspěšnost souvisí s životní úspěšností méně, než se všeobecně soudí.*

Lze se setkat i s tím, že žáci, kteří mezi spolužáky léta prospěchově výrazně vynikali, někdy zvolí zcela neprestížní studium nebo nastoupí po maturitě na málo prestižní povolání a rezignují na dobývání dalších výkonových pozic. Může jít i o důsledek toho, že mnozí **školní premianti** během své školní docházky patřili mezi *nejvíce stresované žáky a studenty*. Aby jedničkáři ve škole obstáli a obhájili své výborné známky, musí v podstatě v každé zkouškové situaci obstát na výbornou. Jakákoli jiná známka by mohla být signálem určitého selhání v očích učitele nebo rodičů, ale hlavně v představách těchto žáků (můžeme se samozřejmě

ptát, jak to vzniklo, případně zda není stresovaná podskupina jedničkářů obětí ambiciózních dospělých, kteří u nich tuto pozici vytvořili). Takováto náročná a dlouhodobá situace může způsobit, že se jim škola zprotiví a nakonec jim jejich krásný leč vystresovaný výsledek za veškerou námahu už nestojí. „Svobodnější život“ oproti jedničkářům mají dvojkaři, kteří nemusí být vždy perfektně připravení a po případném zhoupnutí do trojky to mohou příště napravit jedničkou.

Školní úspěšnost v sobě skrývá ještě jednu slabinu. Jde o to, že *ve školních známkách se často odráží žákovská/studentská konformita*, tedy snaha vyjít vstříc požadavkům učitele. Naopak tvořivost a originalita mohou na učitele působit rušivě. Děti přizpůsobivé mívají lepší známky než děti méně přizpůsobivé, navzdory stejným výchozím předpokladům. Tyto souvislosti si učitelé většinou příliš neuvědomují. Nezřídka se tedy učitelé ve svých odhadech o žácích a studentech mýlí a tuto omylnost by měli mít na paměti.

Souhrnně vzato, že školní klasifikace hraje největší roli v nejbližší budoucnosti žáka a studenta. Nejvíce ovlivňuje jeho další motivaci. Pro vzdálenější perspektivu však má menší význam a její vliv na budoucí profesi není příliš velký, pokud žáka od jeho záměrů neodradí.

2. SLOŽKY OVLIVŇUJÍCÍ ŠKOLNÍ ÚSPĚŠNOST

Na školní úspěšnosti se podílejí dvě základní složky. Jde o školní zdatnost a o školní výkonnost.

(1) Školní zdatnost lze charakterizovat jako soubor určitých dispozic, které žákovi umožňují plnit požadavky školy. Školní zdatnost zahrnuje dvě komponenty:

(1a) vrozená š. zdatnost – geneticky dané dispozice, potřebné pro rozvoj dalších schopností, které se uplatňují ve škole;

(1b) získaná š. zdatnost – následný rozvoj schopností v průběhu života;

reálná š. zdatnost – ne vždy každý žák ve škole uplatní všechny své schopnosti. Jejich využití může být blokováno mnoha faktory, např. jeho nadměrnou úzkostností nebo nevhodným přístupem učitele, rodičů, chybějícím pocitem bezpečí a přínaležitosti se spolužáky apod. Reálná školní zdatnost je ta, která se v průběhu školní docházky projeví.

(2) Školní výkonnost – je vyjádřitelná školními výsledky, prospěchem.

Školní úspěšnost vyžaduje určité předpoklady:

- kognitivní

- motivační

- sociokulturní (návyky, sociální a jazykové dovednosti, společná témata s vrstevníky atd.)

KONTROLNÍ OTÁZKY:

1. Vyjmenujte dvě základní složky, ze kterých se skládá školní úspěšnost.
2. Která z těchto dvou složek je laickou veřejností více přehlížena a proč?
3. Vysvětlete rozdíl mezi školní zdatností a školní výkonností.